

Futó vizit a levéltárban

Írta: Papp Jenő

Ki jár a levéltárba?... Színházba igen. De a levéltárba? A helyiség bizonyára nem vetekszik forgalom tekintetében a pezsgőfürdővel. S hogy elhanyagoljuk a levéltárt, emiatt még meg se lehet róni bennünket, a levéltár nem aktív csatatér, nem porond és nem attrakció. Divaton, politikán és napi küzdelmeken kívül álló lakatlan sziget, a hallgatók oázisa, vagy mint a lelkes és tudós Budó Jusztin mondaná: az adatok és a mult fellegvára. A felületes képzelet beleborzong, ha csak rágondol is s ha nagyon megerőlteti magát, akkor a város levéltárát körülbelül a következő ócska alkatrészekből teszi össze: a levéltár áll egy nagy csomó poros aktából, állványokból, falakhoz támasztott létrákból, a polcokon a mennyezetig felrakott olvashatatlan, öreg könyvekből és öt-hat pápaszemes tudósból, akik az asztalokra görnyednek és nagyító lencsével utazgatnak mindenféle régi írások papírszaharájában. Persze, kolostori csend van s a pergamenteken perceg a toll.

Lehet, hogy a humor régi nagymesterei így festették le a mult irattárát s a tárnok úr szája fölé szívesen ragasztották oda a borvirágos orrot, melléje adtak egy álmos altisztet s a tudós díjnokot abban a pózban örökítették meg, mikor éppen a legyeket csapdossa agyon, mint levéltári tenniszbajnok, vagy unalmában a körmét piszkálja. Egyébként az áporodott csendet a kutya se zavarja meg s a nemes város irattára inkább hasonlít a poros szemétdombhoz, mint az ünnepélyesen hangzó levéltárhoz.

Ez az elavult kép már nagyon régen nem fedi a valóságot, Trianon óta a levéltár rohamléptekben tört előre, két kézzel hányta le magáról a kedélyes és lompos gúnyát. Fontos lett a mult. Örjítően fontos, tele adattal és igazolással, megdönthetetlen bizonyítékokkal, amelyeket ezer formában lehet fegyverül felhasználni. Hol van már a poraiból megelevenedő tárnok úr, a maga ingerlő borvirágos orrával! Hol a tavalyi por, hol az álmos altiszt és a krigli sör mellett szöszmötélő díjnok!... A világos helyiségekben akaratlanul is szétnéztem, hogy mit csinálnak az aktákban böngészgető tudósok és fülelni kezdek, hogy a papírok e néma birodalmában perceg-e úgy a lúdtoll, ahogyan azt irodalmi elődeink dolgozataikban előírták.

Mekkora volt őszinte meglepetésem, mikor a mennyezetig felfutó roppant könyvfalak közt zorsethblúzos gépirókisasszonyok ropogtatták az írógépeket, s porszag helyett barátságos kölnivíz illata hullámzott át a légen. Az üzem teljes erővel dolgozott, az asztalok mellett fiatal tisztviselők diktáltak, Budó Jusztin, az új főlevéltáros, éppen egy milliós perben állította össze a főváros többszázéves okmányaiból a perdöntő adatokat. Valamennyi ablakon bemosolygott a nap, a párkányokon muskátlik parázlottak, a falakon üde szín, a festmények moderne, a bőrbútorokon csillog a tisztaság s az altisztek szájából hiányzik a csibuk. Ami e friss környezetben feltámad a multból, az örömmel jön még egyszer a világra, ha még olyan hatalmas adat is volt valaha; mert ebben a levéltárban új és mozgalmas élet várja. Mentegetem indokolatlan látogatásomat, savaromban elárulom, hogy mi hajtott ide, megmondom, hogy hallottam: Szendy Károly polgármester vizitálni akar az újjászervezett levéltárban. Ha olyan elfoglalt ember, mint Szendy Károly, kíváncsi a város levéltárára, akkor az újságíró kétszeresen az. Megelőzni őt egy ilyen tudományos intézmény bokrétaünnepélyén: nem is megvetendő falat és megkérem Budó Jusztint, hogy legyen szíves, tárja fel sebtiben a papirosvilág gépezetét, csak úgy nagy vonalakban, madártávlatból,

hogy ízelítőt kapjunk a modern levéltár üzemi titkaiból.

A kitűnő tudós ékes latin nyelven válaszol a laikusnak, Plinius modorában, Cicero pátoszával helyenkint, s annyi derűvel, hogy Horatius is elmosolyodna. A klaszszikus férfiút egy udvarias kanyarintással lehozom a kétezeréves világ felhőiből s mihelyt a tárgyra tér, szembe tűnik a levéltár mai élete, amelyikből sikerült kiragadni néhány viruló részletet.

Arról van szó, hogy 1936 szeptember 2-án lesz kétszázötven éve Budavár visszafoglalásának s ezt a jelentős dátumot fényes ünnepségek keretében fogja jövőre megülni a főváros. Az évforduló súlyos adatai a levéltárból kerülnek elő, amelyet kívül-belül ki is csinosítottak. A közművelődésügyi tanácsnok, Némethy Károly, külön könyv kiadására készül, a levéltár önállóan is kirukkol erre az alkalomra többrendbeli értékes emlékekkel.

Egyike lesz a legérdekesebb kimutatásoknak például az a könyv, amelyik a várbeli régi házak lakóiról szól. A levéltár belső régi házak lakóiról szól. A levéltár összeállítja valamennyi várbeli régi ház lakóinak sorozatát, nemzedékeken, házasságokon, szerelmeken, üzleteken át. Ehhez kapcsolódik a jezsuiták többrendbeli kollégium építkezésének hiteles története és feltárása is. Aztán nyilvánosságra hozza a levéltár, hogy kik voltak Budapest polgárai 1686-ig visszamenőleg. Ez a polgárok könyve. Kézelt ír, kutyaórbé kötött hatalmas fóliás ez, aki polgárnak jelentkezett itt s akit a nemes tanács fölvelt, azt itt beírták. Bejegyezték azt is, hogy a polgárjogért mennyit fizetett. Kiderül, hogy voltak öspolgáraink, akik 6 forinttal úszták meg a dolgot, sokan 12-t fizettek, de a legtöbbjük 50 forint ellenében jutott a joghoz. Szímat és becslés alapján folyt a taksálás, aki az öslakók közül ma kíváncsi, hogy elődei milyen áron jutottak be a polgárok közé, az ezt könnyen megtudhatja.

A legérdekesebb lesz az egykori tanács eredeti, kézzel írt bizalmas értekezleteinek kiadványa. De az a munka sem érdektelen, amelyiken Rosta János tanácsnok dolgozik s amelyik a főváros vásártársági jogainak összefoglalásával bajlódik.

Teljesen újjászületett a levéltár híres páncélszobája, ahol a canonica vizitációkat őrzik, a kegyurasági javadalmasok jogforrását, aztán a rengeteg városi kontraktust, a kötelező nyilatkozatokat, a kisajátítási egyességeket, biztosítéki okiratokat, meg a városi kiváltságleveleket. Frissen adjusztált óriási könyvfalak közt sétálunk végig, ahol a szó is tompán hangzik, temérdek zöld-fehér csikos könyv fogja el a zajt. Századok tekintenek le a magasból. Az ember dideregve kérde, hogy hol járunk kérem?...

— Ez az anyakönyvi osztály. A születések és halálozások csöndes birodalma. Ahány ember született, élt és meghalt e városban, az mind együtt van itt, néhány adatban. Jobban őrizzük őket, mint a temetőt.

Lábujjhegyen távoztunk e termekből, ahol az ember önkéntelenül hallja a bölcsőkben a polgárok születését és sírását és a temetések csengettyűjét. Ezeket az embereket mind dada ringatta. Most nevük egy rubrika, félméteres könyvekben egy vékony barázdator, amelyik fölött sem ég, se dal nem nevet.

... A polgármestert a mult vonzza ide, ápolni akarja a polgári öntudatot, azért fúvatta le a port a levéltárról és azért keresi fel ünnepélyesen. Ez a vizit erősebben bekapcsolja a való életbe a levéltárt, egy kicsit divatba is fogja hozni anyagának megbecsülését.

Nem árt.